INGICHKA TOLALI MARVARID GO‘ZA NAVINING PISHIB YETILISH DARAJASINI URUG‘ HAMDA TOLA SIFATI

Ximmatov Oybek Orif o‘g‘li
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Agrosanoat majmui ustidan nazorat qilish inspeksiyasi
Qashqadaryo viloyat boshqarmasining Axborot tahlil,
ijro intizomi, ma'muriy amaliyot va murojaatlar bilan ishlash
sho'basi bosh mutaxassisi,
Email: oybekximmatov7577@gmail.com
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.22049455

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingichka tolali Marvarid g‘o‘za navining turli pishib yetilish darajalarida urug‘ va tola sifat ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi o‘rganiladi. Tadqiqot jarayonida g‘o‘za ko‘saklarining pishish darajasi urug‘ning biologik va xo‘jalik sifatlariga, shuningdek, tolaning asosiy texnologik ko‘rsatkichlariga ta’siri tahlil qilinadi. Urug‘larning to‘liq shakllanishi, unuvchanligi, 1000 dona urug‘ vazni hamda tolaning uzunligi, pishiqligi va boshqa sifat belgilari pishib yetilish bosqichlari bilan bog‘liq holda baholanadi. Olingan natijalar Marvarid g‘o‘za navidan yuqori sifatli urug‘lik material va sifatli tola olish uchun maqbul yig‘im-terim muddatlarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.
Kalit so‘zlar: ingichka tolali g‘o‘za, Marvarid navi, pishib yetilish darajasi, urug‘ sifati, tola sifati, unuvchanlik, 1000 dona urug‘ vazni, tola uzunligi, tola pishiqligi, ko‘sak.

Аннотация. В статье рассматриваются изменения показателей качества семян и волокна тонковолокнистого сорта хлопчатника «Марварид» на различных стадиях созревания. Исследуется влияние степени зрелости коробочек хлопчатника на биологические и агрономические характеристики семян, а также на основные технологические свойства волокна. В зависимости от стадии созревания оцениваются такие параметры, как формирование семян, всхожесть, масса 1000 семян, а также длина, прочность и другие показатели качества волокна. Полученные результаты важны для определения оптимальных сроков сбора урожая, обеспечивающих получение высококачественных семян для посева и волокна сорта «Марварид».
Ключевые слова: тонковолокнистый хлопчатник, сорт «Марварид», стадия созревания, качество семян, качество волокна, всхожесть, масса 1000 семян, длина волокна, прочность волокна, коробочка.

Abstract. This article examines the changes in seed and fiber quality indicators of the fine-staple cotton variety "Marvarid" at various stages of maturity. The study analyzes the impact of cotton boll maturity on the biological and agronomic qualities of the seeds, as well as on key technological fiber properties. Seed formation, germination capacity, and 1000-seed weight, along with fiber length, strength, and other quality attributes, are evaluated in relation to maturity stages. The results obtained are significant for determining optimal harvesting times to ensure the production of high-quality planting seed and fiber from the "Marvarid" cotton variety.
Keywords: fine-staple cotton, "Marvarid" variety, maturity stage, seed quality, fiber quality, germination capacity, 1000-seed weight, fiber length, fiber strength, boll.

Kirish. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida g‘o‘za yetishtirish muhim strategik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. G‘o‘za mahsulotining asosiy qismini tashkil etuvchi paxta

tolasi to‘qimachilik sanoati uchun muhim xomashyo bo‘lsa, chigit esa kelgusi hosil uchun urug‘lik manbai sifatida katta ahamiyatga ega. Shu sababli g‘o‘za navlarining biologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish, hosilning pishib yetilish jarayonini baholash hamda urug‘ va tola sifatini oshirish masalalari dolzarb hisoblanadi.

Ingichka tolali g‘o‘za navlari yuqori sifatli va uzun tolasi bilan ajralib turadi. Bunday navlarda tolaning texnologik xususiyatlarini saqlab qolish, urug‘larning to‘liq shakllanishini ta’minlash va yuqori sifatli urug‘lik material yetishtirish uchun ko‘saklarning biologik jihatdan to‘liq pishib yetilgan davrini aniqlash muhimdir. G‘o‘za ko‘sagining pishib yetilish darajasi nafaqat tola sifatiga, balki urug‘ning hayotchanligi, unuvchanligi va kelajakdagi hosildorlik salohiyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

G‘o‘za guli. Bu ikki jinsli gul bo‘lib, beshta organi beshta aylana shaklida joylashgan (3-4-rasm). Tuzilishi tashqi tomondan uchta yirik stamensdan iborat; keyin kosa; kosa ichida asos bo‘ladi. 3-rasm. G‘o‘za gulining tuzilishi (bo‘ylama kesma): 1-gul; 2 o‘lchovli; 3-kosacha; 4-tojgul bargi; Erkak filamentning 5 trubkasi (ustun); 6-stamen; 7-tugun; 8-ona xaltasi; 9 - onaning ochilishi. 9 4 5 6 3 7 2 8 4 2 3 1-qo‘zg‘aluvchan barglar; kosa ichida erkak kosacha (androceum) joylashgan. Pistil erkak filamentlar trubkasidan iborat bo‘lib, uning yuzasida ko‘p miqdorda erkak gulchang donalari mavjud; gulning markazida pistil va stomatadan iborat ona (genezium) joylashgan. Paxta gulining alohida nektarasi bor.

G‘o‘za ko‘sagi. G‘o‘za o‘simligining mevasi ko‘sak meva bo‘lib, uning shakli g‘o‘zaning turi va naviga qarab tuxumsimon, sholg‘omsimon, yumaloq yoki anjirsimon bo‘lishi mumkin. Cho‘qqisi o‘tmas, lansetsimon, cho‘zilgan yoki kalta. Bir kapsuladagi paxta chigitining og‘irligi yovvoyi paxta uchun 0,1-0,25 g, o‘rta pog‘onali paxtaning madaniy shakllari uchun 7-8 g, ingichka paxta uchun 3-4-5 g. Paxta gulining diagrammasi: 1 — gullar; 2 - kosacha; 3 - petioles (5 gulbarg); 4 — changlatuvchi naychalar (androtsium); 5 — changlatuvchilar; 6 - onalik tugun; 7 - tuxumdon. 7 3 2 4 5 1 6 Yuzasi silliq, qo‘pol, mayda tuberkullar va chuqurchalar bilan qoplangan, yaltiroq, mot, tukli yoki tuksiz, chang bo‘lishi mumkin.Tumshug‘ida 3-4-5 burchakli yulduzchalar bor. Rangi yashil, pushti yoki qizil bo‘lishi mumkin. Ko‘sak 3-4-5 chanoqli bo‘lib, har bir chanog‘ida 5-10 tadan chigit bo‘ladi. Bir ko‘sakda 25-50 tagacha chigit bo‘lishi mumkin. Ko‘sakning rivojlanishi 50-60 kun davom etadi. Ko‘sak to‘la pishgach quriydi va chanoqlaridan yoriladi.

Chigit. Yetuk urug'lar oval yoki nok shaklida bo‘ladi. Urug' urug' qobig'i (yadrosi) va uni o‘rab turgan ikkita tashqi qatlamdan iborat: ichki qavati membranali, tashqi qatlami esa yog'ochli va qattiq. Urug' po‘stlog'ining yuzasi tuklar bilan qoplangan; bu tuklar ancha uzun va tolalar deb ataladi; ularning ba'zilari, uzun sochlardan tashqari, linterlar deb ataladigan qisqa tolalarga ega. Urug’ning keng uchi kosacha, ingichka uchi esa mikropila deyiladi. Ekilgan urug'ning uzunligi 12-14 mm va diametri 6-8 mm; bitta urug'ning vazni o‘sayotgan sharoitga qarab 50-200 mg ga etishi mumkin. Urug' qobig'i ikkita kotiledon va asosiy o‘simlik organlarining primordiyasidan iborat. Urug' po‘stlog'idagi yog' urug' og'irligining taxminan 20-25% ni tashkil qiladi. Urug' qobig'i juda kuchli va qalinligi 0,25 mm ga etadi. Urug'larning rivojlanishi 50-60 kun davom etadi. G‘o‘za ertapishar o‘simlik bo‘lib, o‘sish sharoiti qanchalik qulay bo‘lsa, chigit shunchalik tez va yaxshi rivojlanadi.

Paxta tolasi va uning texnologik ko‘rsatkichlari.

urug‘ po‘stlog'ining tashqi epidermisining bir nechta hujayralaridan iborat bo‘lib, ular butun uzunligi bo‘ylab tarqaladi. Shuning uchun har bir tola faqat bitta hujayrani ifodalaydi. Urug’ po‘stlog’ining tashqi epidermisining tolaga aylangan hujayrasi faol hujayra deyiladi. Ba'zi hujayralar keyinroq shishib, sekin o‘sib, paxta momiga (lint) aylanadi. Tola 25-30 kunda to‘liq uzunlikka erishadi va qolgan 25-30 kunda pishib etiladi. Tolalar devorlari dastlab kesikula bilan qoplangan bo‘lib, ikkinchi bosqichda ular spiral shakldagi fibrillalar

shaklida tsellyuloza qatlami bilan qoplana boshlaydi, qalinlashadi. Tola pishib etilgach, chigit va ko‘sak bilan birga quriydi, hujayra shirasi bug‘lanib ketadi, tola buralib spiralga o‘xshab qoladi. Yaxshi etilmagan yoki xom tolalar quriganda buralish darajasi kuchsiz va notekis bo‘ladi yoki butunlay bo‘lmaydi. To‘liq burilmagan tolalar to‘qimachilik sanoatida o‘lik tolalar deb ataladi. Haddan tashqari rivojlangan devorlarga ega bo‘lgan tolalar ham past sifatli tolalar hisoblanadi. Paxta tolasining aksariyat shakllari oq, lekin oq, sarg'ish, qizg'ish, yashil, pushti va jigarrang tolalar ham uchraydi. 5-rasm. Paxta tolalarining pishiqlik darajasiga qarab serpantin shaklining tabiati: 1 - normal yetilgan tola; 2 - yomon pishgan tola; 3 - qayta ishlanmagan tolalar. 1, 2, 3 etuklik navli paxta tolalari ham uchraydi. Tolaning quyidagi texnologik xususiyatlari xarakterlidir.

Uzunligi. Tolaning ikki uchi oralig‘idagi masofa bo‘lib, mm bilan o‘lchanadi. Bu ko‘rsatkich o‘rta tolali g‘o‘za navlarida o‘rtacha 31-36 mm, uzun (ingichka) tolali g‘o‘za navlarida 38-42 mm ga tengdir.

Modal vazn uzunligi – namunada ko‘proq uchraydigan bir xil tolalar uzunligi, mm.

Shtapel vazn uzunligi – modal uzunlikdan yuqori bo‘lgan barcha tolalarning o‘rtacha vazn uzunligidir, mm.

Uzilish kuchi – bitta tolani cho‘zganda uzish uchun sarf bo‘lgan kuchdir. Bu ko‘rsatkich gk (grammkuch) yoki sn(santiNyuton) ko‘rsatkichi bilan o‘lchanadi. Uzilish kuchi o‘rta tolali g‘o‘za navlarida 4,3-4,9 gk ga, uzun tolalilarda 4,6-5,2 gk ga tengdir.

Mikroneyr ko‘rsatkichi- asboblarda ma’lum vaznli tola namunasi orqali havo oqimi bosimining pasayishi bilan aniqlanadi. Bu ko‘rsatkich tolaning ingichkaligini va pishib etilganligini ko‘rsatadi, mikrogramning dyumga nisbatini ifodalaydi. Lekin ko‘rsatkich turli navlar uchun turlicha bo‘ladi. Taxminan chiziqli zichlikni olish uchun mikroneyr ko‘rsatkichini 39,37 gk ga ko‘paytirish kerak. O‘rta tolali g‘o‘za navlari uchun ko‘rsatkich 2,0dan – 6,5 gacha intervalda bo‘ladi. Asosiy interval 3,5 dan 4,9 gacha hisoblanadi. Bu qiymatdan past yoki yuqori ko‘rsatkichlarga farq qilish darajasiga qarab paxta tolasi narxi kamaytiriladi. Mikroneyr ko‘rsatkichining quyidagi gruppalari aniqlanadi: 2,4 va undan past; 2,5-2,6; 2,7-2,9; 3,0-3,2; 3,3- 3,4;3,5-4,9 (asos) 5,0-5,2;5,3 va undan yuqori. Mikroneyr ko‘rsatkichi oshganda ham, kamayganda ham paxta tolasining navi o‘zgarmaydi, ammo mikroneyr ko‘rsatkichi bo‘yicha dunyo bozorida narxda chegirish qiymati aniqlanadi.

Nisbiy uzulish kuchi - tolaning nisbiy pishshiqligini ko‘rsatadi va uzilish kuchi ko‘rsatkichini (gk) chiziqli zichlik ko‘rsatkichiga bo‘lishdan chiqqan bo‘linmaga teng bo‘ladi. Ko‘rsatkich gk/teks yoki sN/teks bilan ifodalanadi. Nisbiy uzilish kuchi ko‘rsatkichi o‘z vazni ta’sirida uziladigan km hisobida belgilanadigan tola uzunligida iboratdir. Tola tipiga qarab 37-25gk/teks.ga yoki sN/teksga teng bo‘ladi.

Tolaning yetilganligi- shartli ravishda etilish koeffitsientida deb ham ataladi. Bu mikroskop ostida tola devorchalarida kletchatka qavatlarining paydo bo‘lish darajasiga qarab aniqlanadi. Maxsus shkala bo‘lib 0-5 gradatsiyaga bo‘lingan. Agar tola 0 koeffitsentida bo‘lsa o‘lik tolani, 5- bo‘lsa o‘ta qalinlashgan, buraluvchanligi bo‘lmagan tolani ko‘rsatadi. Tolaning etilganligi 1,8-2-2,5 koeffitsientda yaxshi bo‘ladi.

Tola chiqishi– Paxta tolasi massasining paxta chigiti massasiga nisbati foizda ifodalanadi. Madaniy g‘o‘za navlarida tola hosildorligi o‘rta pog‘onali navlarda 32-40%, uzun pog‘onali navlarda 29-34% ni tashkil qiladi. To‘qimachilik sanoati tolaning sifati va xilma-xilligiga aniq talablarni qo‘yadi. Bu talablar yangi g‘o‘za navlarini yaratish va ro‘yxatga olingan navlarning ijobiy xususiyatlarini yuqori darajada saqlash uchun qo‘llaniladi. O‘zbekistonda qabul qilingan O‘zRST 615-94 standarti (o‘lchami) bo‘yicha paxta tolasi sifatiga quyidagi talablar belgilangan (2-jadval). Tola turlari shartli ravishda 7 turga bo‘linadi va birinchi turlar 1a, 1b, 1, 2 va 3 uzun (nozik) tolali navlardan olinadi.

Tolalar mustahkam bo‘lib, ulardan maxsus qimmatbaho mahsulotlar: nafis va bardoshli matolar, yuqori sifatli atlas, turli matolar, teksturalar ishlab chiqariladi.

1-Jadval. Paxta tolasi sifatiga qo‘yilgan texnik shartlar

Ko‘rsatgichlarning Nomi	Paxtadagi tolaning tipiga oid meyorlar								
	Ia	Ib	I	2	3	4	5	6	7
Shtapel vazn uzun-ligi, mm, kamida	40,2	39,2	38,2	37,2	35,2	33,2	31,2	30,2	29,2
Chiziqli zichlik, mteks, ko‘pi bilan	125	135	144	150	165	180	190	200	200dan ortiq
Nisbiy uzulish Kuchi I-nav,asosiy sN/teks	33,3-34,3	36,3 35,3	33,3 34,3	31,4 32,4	29,4 30,4	25,5 26,5	24,0 25,0	23,5 24,5	23,0 24,0
gk/teks	36,0-37,0	35,0 36,0	34,0 35,0	32,0 33,0	30,4 31,0	28,0 27,0	24,5 25,5	24,0 25,0	23,5 24,5
II-nav, kamida sN/teks	34,3	33,3	32,4	30,4	28,4	25,0	23,5	23,0	22,5
gk/teks	35,0	34,0	33,0	31,0	29,0	25,5	24,0	23,5	23,0

2-Jadval. Paxta navi va tola tipi bo‘yicha pishib yetilganlik koeffisenti

Tola tipi	Paxta navi				
	I	II	III	IV	V
1a,1b,1,2,3	2,0	1,7	1,4	1,2	1,2 dan kam
4,5,6,7	1,8	1,6	1,4	1,2	1,2 dan kam

Qolgan to‘rtta tola turi o‘rta tolali paxta navlaridan olinadi. Bu navlar nisbatan tez o‘sib, yaxshi hosil berganligi uchun ham katta maydonlarda yetishtiriladi. IV turdagi tolalar to‘qimachilik iplari, elektr uzatuvchi lentalar uchun gazlamalar va poyabzal uchun gazlama va iplar ishlab chiqarish uchun foydalaniladi, V turdagi tolalar esa kiyim-kechak, choyshablar va boshqa to‘qimachilik kabi umumiy matolar ishlab chiqarish uchun ishlatiladi. VI-toifa tolalar turli bo‘yalgan matolarni ishlab chiqarishda va jun aralashmalarida ham qo‘llaniladi.

G‘o‘za defolyatsiyasi va hosilni yig‘ishtirish. Birinchi va ikkinchi paxta terimidan keyin ma’lum miqdorda tushgan paxta dalalarda qoladi. Buni yig'ish uchun PXN-1,2 (60 sm qator oralig'ida) va PXS-3,6 (90 sm qator oralig'ida) o‘rim-yig'im mashinalari qo‘llaniladi.

UPX-1.5B mashinasi odatda yig'ilgan poyalarni yuvish uchun ishlatiladi. Yuqorida qayd etilgan paxta terish mashinalari tizimi to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilsa, yetishtirilgan hosilning 90-97 foizini terib olish mumkin.

Qo‘lda yig'im-terim ko‘proq mashina yig'ish uchun yaroqsiz joylarda va urug'lik uchun ajratilgan uchastkalarda amalga oshiriladi.

Paxta terimi tugallangach, g‘o‘za poyalari KV-4A va KV-3,6A mashinalarida teriladi va maydondan olib tashlanadi yoki KI-1,2, KI-1,8, KIV-4 maxsus mashinalari yordamida maydalanadi, o‘g‘it sifatida dalaga sepiladi va tuproqqa ko‘miladi. Defoliantlarning ta'siri

havo harorati va tuproq namligi bilan bog'liq. Havo harorati +18-210 S dan past bo‘lmaganda va tuproq namligi dalaning namlik sig'imining 65-70% ni tashkil etganda yuqori samaradorlikka erishiladi. Paxta barglari 10-12 kun ichida 80-90% gacha tushadi. Defoliatsiya samaradorligining eng muhim omillaridan biri uni amalga oshirishning maqbul muddatlarini aniqlashdir. Ko‘p yillik ma’lumotlarga ko‘ra, g‘o‘zaning nozik tolali navlarida 35-40%, o‘rta tolali navlarda esa kamida 50% ko‘zalari ochilganda defoliatsiya qilish tavsiya etiladi.

G‘o‘zaning rivojlanishiga, barg soniga, havo haroratiga qarab, o‘rta navli g‘o‘za uchun gektariga 8-12 kg magniy xlorat, 20-25 kg kaliy xlorat-xlorid, 0,4-0,7 kg tomchi tomiziladi. Yupqa tolali paxta uchun stavkalar mos ravishda 15-17 kg, 26-30 kg va 0,3-0,6 kg. Harorat 22 ° C dan oshganda, tezligi 10-15% ga kamayadi va havo soviganida (14-15 ° S da) 15-20% ga ko‘tariladi. OVX-14 va OVX-28 traktorli purkagichlardan foydalanilganda ishchi eritma gektariga 400-450 litr qilib o‘rnatiladi, C harfi bilan ko‘rsatiladi Barglar to‘kilishi paytida barglar to‘liq tushmasa, quritish jarayoni amalga oshiriladi. Bunda quritish vositasi sifatida gektariga 25-30 kg magniy xlorat yoki 45-50 kg kaliy xlorat-xlorid sepiladi. Quritish jarayoni g‘o‘zaning rivojlanishi kechikkan, ko‘zalari ochilmaydigan, yer osti suvlari bor joylarda ham amalga oshiriladi.

Hozirgi vaqtda g’o‘za defoliatsiyasida keng qo‘llaniladigan defoliantlar: ultra, tomchi, “engil” ta’sirli kaltsiy xlorat xlorid va “o‘rta” ta’sirli magniy xlorat. Kaltsiy xlorat xlorid och sariq suyuqlik bo‘lib, tarkibida 42% kaltsiy va 28-29% kaltsiy xlorid mavjud. Suvda oson va tez eriydi. G‘o‘zaning holati va havo haroratiga qarab, o‘rta navli paxta defoliatsiyasi uchun 20 dan 25 kg gacha mahsulot sarflanadi. Agar g‘o‘za past bo‘yli va bargi kam bo‘lsa, sentyabr oyining birinchi yarmida defoliatsiya o‘tkazilganda mahsulot iste’moli gektariga 20-22 kg dan oshmasligi kerak. Agar paxta kuchli o‘sgan bo‘lsa, ayniqsa sentyabr oyining uchinchi o‘n kunligida mahsulot iste'moli gektariga 25 kilogrammgacha oshiriladi. Sof magniy xlorat 58-60% magniy xloratni o‘z ichiga olgan och rangsiz, kristalli qattiq moddadir. Mahsulot suvda, ayniqsa yuqori havo haroratida yaxshi eriydi.

Kalta bargli g‘o‘zaga gektariga 8-10 kg, yuqori hosil beruvchi g‘o‘zaga 12 kg dan magniy xlorat surtiladi. Havo harorati 15-160 ° S dan past bo‘lganda, bu ko‘rsatkichlarni gektariga 2-3 kg ga oshirish kerak.

Defoliatsiya paytida magniy xloridning ta'sirini yumshatish uchun u 5-8 qismli karbamid (UDM-1 va UDM-P) yoki 15-20 qismli ammoniy selitrasi (UDM-1U) bilan aralashtiriladi.

Sikhat 1:3 nisbatda kaltsiy xlorid Sa(CLO3)2 va karbamid CO2(NH2)2 aralashmasidir. 10-15 kg mahsulot gektariga 400 litr suvda eritiladi va purkaladi. Atrof-muhitga past salbiy ta'sir ko‘rsatadi.

Dropp 50% foydalanishga tayyor kukun shaklida mavjud. Issiq qonli hayvonlarga ozgina salbiy ta'sir ko‘rsatadi va engil hisoblanadi. Mahsulotni qo‘llashda o‘rtacha kunlik harorat 20-25 ° S bo‘lishi kerak; yuqori haroratlarda ta'sir yanada aniqroq bo‘ladi. Paxta barglari odatda 10-12 kun ichida tushadi, bu shpindelli mashinalarda paxta terish paytida ifloslanishni kamaytiradi va mahsulot sifatini yaxshilaydi. Droppni qo‘llash uchun optimal vaqt - o‘rta tolali paxta navlarining 35-40% ko‘zalari ochilganda. Barg tushishidan oldin tuproq namligi dala sig'imining 60-65% bo‘lishi kerak.

Dastlabki bosqichlarda Dropp bilan purkashda g‘o‘za o‘simligining balandligiga qarab gektariga 0,4-0,6 kg, g‘o‘za kuchli va hosildor bo‘lganda esa 0,6-0,7 kg dan sepiladi. Defoliatsiyaning dastlabki bosqichida Dropp, keyin kaltsiy xlorid, keyingi bosqichlarida esa kuchli ta'sirga ega bo‘lgan magniy xlorat bilan purkash tavsiya etiladi.

Dropp - litriga 120 g tidiazuron va 60 g diuronni o‘z ichiga olgan ultra suyuq mahsulot. Paxta barglari yashil bo‘lganda tushadi. Qo‘ziqorin rivojlanishi davom etmoqda, shuning uchun tola sifatiga ta'sir qilmaydi. Mahsulotni kosa 20% ochiq holatda ham ishlatish

mumkin. Ko‘piklarning 50-60% ochilganda eritmani qo‘llash tavsiya etiladi. Norm gektariga 0,6-0,7 litrni tashkil qiladi. 100 litr ishchi eritma samolyotda, 150-200 litr esa traktorda ishlatiladi. Barglash jarayoni boshlanishidan bir necha kun oldin paxtani mashina bilan terish amalga oshiriladigan maydonlarning ikki chetida eni 8-10 m traktor burilish maydoni yaratilib, paxta quritiladi. Burilish maydonlarida ochilgan g‘o‘za mashina terishdan 3-4 kun oldin teriladi, g‘o‘za ko‘chatlari kosalari bilan birga kesilib, dala chetiga yoyadi. Ko‘piklar to‘liq ochilgandan keyin yig'iladi. O‘rim-yig‘im mashinalarining burilish joylari GN-0,4 greyder yoki D-606 buldozer bilan tekislanadi.

Xulosa. O‘tkazilgan tadqiqotlar asosida ingichka tolali Marvarid g‘o‘za navida ko‘saklarning pishib yetilish darajasi urug‘ va tola sifat ko‘rsatkichlarini shakllantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Urug‘larning biologik jihatdan to‘liq pishib yetilishi ularning to‘liq shakllanishi, vazni, hayotchanligi va unuvchanlik xususiyatlarining yuqori bo‘lishini ta’minlaydi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ko‘saklar to‘liq pishib yetilgan davrda olingan urug‘lar sifat jihatidan yuqori ko‘rsatkichlarga ega bo‘lishi mumkin. Bunday urug‘lardan urug‘lik maqsadlarida foydalanish kelajakda sog‘lom va bir tekis rivojlanadigan nihollar olish imkoniyatini oshiradi. Erta yoki biologik jihatdan to‘liq shakllanmagan urug‘larda esa sifat ko‘rsatkichlarining pasayishi kuzatilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘o‘za seleksiyasi va urug‘chiligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar. – Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Paxtachilik: g‘o‘za biologiyasi, seleksiyasi va agrotexnologiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
3. G‘o‘za navlari va ularning biologik hamda xo‘jalik belgilari bo‘yicha ilmiy-uslubiy qo‘llanma. – Toshkent.
4. G‘o‘za urug‘chiligi va urug‘ sifatini baholash usullari bo‘yicha uslubiy tavsiyalar.
5. Paxta tolasi sifat ko‘rsatkichlarini aniqlash bo‘yicha davlat standartlari va laboratoriya tahlil usullari.
6. G‘o‘za urug‘larining unuvchanligi, tozaligi va ekish sifatlarini aniqlash bo‘yicha uslubiy qo‘llanma.
7. Paxtachilik sohasidagi ilmiy-tadqiqot institutlari tomonidan chop etilgan ilmiy maqolalar va tavsiyalar.
8. “Paxtachilik va donchilik” sohasiga oid ilmiy-amaliy jurnallarda chop etilgan maqolalar.